כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישב ■ כ"ג כסלו ה'תשפ"א ■ 09.12.2020 ■ גליון מס' 611

הכל בגלל כתונת?

/ הרב יחיאל ויצמן*

יחסו של יעקב אבינו ליוסף, ומנגד, שנאתם של האחים אליו, מתוארת בפסוקים הראשונים של פרשת וישב: "וישראל אהב את יוסף מכל בניו, כי בן זקונים הוא לו, ועשה לו כתונת פסים" (בראשית ל"ז, ג') "ויראו אחיו, כי אותו אהב אביהם מכל אחיו, וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום" (בראשית ל"ז, י"ד). "ויראו אותו מרחוק, ובטרם יקרב אליהם, ויתנכלו אותו להמיתו" (בראשית ל"ז, י'). הפסוקים מעוררים תמיהות רבות הקשורות בהתנהגותם של האחים:

א. הייתכן רצח של אח, בגלל קבלת כתונת מן האב, וסיפורי חלומות בלבד?

ב. הייתכן כי בניו של יעקב, י"ב השבטים הקדושים, אשר שמותיהם חרוטים על חושן הכהן הגדול התדרדרו לדרגה נחותה שכזו?

ג. מדוע הקדישה התורה מקום נרחב כל כך לתיאור האירועים בעניין יוסף והאחים? מה בא הדבר ללמדנו?

את התשובות לכך, הביאו הרמב"ן והספורנו בפירושיהם לסוגיה זו בפרשה.

תהליך היווצרותו של עם ישראל מאופיין על ידי סינון איטי, עד ליצירת יסוד שכולו טהור. מיסוד זה עתיד היה לקום עם ה'.

תהליך הסינון החל באברהם, אבי האומה. לאברהם שני בנים: יצחק וישמעאל. יצחק, נבחר להיות ממשיכו של אברהם בהקמת עם ישראל, ואילו ישמעאל נפרד מבית אברהם והקים עם חדש.

גם בבניו של יצחק, חזרה התופעה על עצמה. שני בניו של יצחק, יעקב ועשו, נפרדו זה מזה. יעקב דבק בדרך אבותיו, ואילו עשו הלך לדרכו והקים עם חדש.

קבלה הייתה בידי בניו של יעקב אבינו, שתהליך זה יפסק אצלם. אצל השבטים, בני יעקב, לא תהיה חלוקה נוספת. כולם יהיו שותפים להקמת עם ה'.

השתלשלות האירועים בעניין יוסף, כפי שהיא מתוארת בפסוקים הציבה בפני השבטים שאלות קשות, אשר עמדו בסתירה לקבלה שאחזו בידם. לחרדתם, הם צפו חלוקה גם בבני יעקב. התנהגותו של יוסף, ויחסו של יעקב אליו, סיכנה, לדעתם, את הקמת עם ישראל. הם חששו שיוסף יהיה זה שיקים את העם, ואילו הם יאלצו להיפרד מן האבות הקדושים, ולהקים עם חדש. לכך לא יכלו להסכים. כיצד הגיעו השבטים למסקנה זו?

ניתוח ההתרחשויות בפרשה, תחשוף בפנינו את הלך מחשבתם של בני יעקב עד למסקנה הקשה, שחייבה אותם לפעולה.

נתבונן בפסוקים נוספים המופיעים בפרשה: "אלה תולדות יעקב יוסף" (ל"ז, ב') כל התולדות של יעקב מרוכזים ביוסף {גמרא, סוטה}. דמות דיוקנו של יוסף דומה לדמות דיוקנו של יעקב. (רש"י, שם) האחים יוצאים למרעה. יוסף נשאר בבית כדי ללמוד עם אביו את סודות התורה שקיבל יעקב משם ועבר. ביטוי חיצוני להעדפה זו: יעקב אבינו עושה ליוסף כתונת פסים. החלומות: חלום ראשון: "והנה תסובנה אלומותיכם, ותשתחוונה לאלומתי" (ל"ז, ז'). כלומר, אתם מהווים קבוצה בפני עצמה, ואני מופרד מכם. אתם תסובו סביבי, ולא תהיו מחוברים אלי. נוסף לכך, תשתחוו לי.

חלום שני: "...והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי" (ל"ז, ט').

גילוי מיוחד במינו. גם האב והאם, נוסף לאחים, משתחווים ליוסף. הוא יהיה המיוחד שבאבות בכל הנוגע להקמת העם היהודי, עד שאפילו אביו יעקב משתחווה לו ומתבטל כלפיו.

מכל זה, למדו האחים שעתידה להיות חלוקה בבית יעקב, בדומה לחלוקה שהייתה אצל אברהם ויצחק. על פי זה, יהיו לעם ישראל ארבעה אבות אברהם, יצחק, יעקב ויוסף, שנוטל את התפקיד המרכזי. מכאן

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת חורף
מה אעשה בליל שבת? הרי החנוכייה היא 'מוקצה' ואסור לטלטלה, האם ישנה דרך להתיר את טלטול החנוכייה? אולי להניח עליה חלה?...
המשך בעמ' 3

ביקש יעקב לישב בשלווה
המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" אינו מתייחס רק לצד האישי של הפרט, בבחינת "חייב האדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי...
המשך בעמ' 4

צדקה ממני
לאחר שיהודה רואה את יעקב, המצטער על אובדן בנו יוסף. הוא מורד מגדולתו ועוזב את אחיו, והולך להתעסק במסחר עם 'חירה'...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
"כפרה על כל ישראל"
בליל שבת בחורף תר"פ (9191), הסבו יהודי תאפיללת במרוקו לסעודה, כאשר עתידם לוטה בערפל. גזירתו של המושל...
שמא אתפס באותה מלכודת...
מדי יום, בטרם החל מרן רבי דוד את סדר לימודו, היה סוגר את דלת חדרו למשך דקות אחדות, ומתבודד לבדו מבלי שאיש ידע על מעשיו...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *לעזור לשבורי לב*
■ *הגביד שלא היה ולא נברא*
המשך בעמ' 8

הגיעו למסקנה שהם לא יזכו ח"ו להיות בניו של מקום.

פסיקת האחים - יוסף ראוי למיתה מדין "רודף".

כעת, ניצבו האחים בפני בעיה עקרונית. בדומה, לחלוקות הקודמות, אצל אברהם ויצחק, חשבו, שאולי גזירה היא משמיים, ואם כך, יוסף אינו אשם כלל. אולם, מחשבה זו נדחתה. הם החליטו על סמך ראיות, שהחלוקה, אינה גזירה משמים, והגיעו למסקנה שיעקב אביהם, בהשפעת התנהגותו של יוסף, הכריע כך מתוך בחירה חופשית. אל מסקנה זו הגיעו האחים לאחר עיון מדוקדק.

התורה מעידה על יוסף: "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם" (ל", ב'). חשבו האחים, שבגלל סיפוריו של יוסף אודותיהם, החליט האב להרחיק אותם, ולבחור ביוסף הצעיר כממשיכו.

נוסף לכך, קבלה הייתה בידיהם, שמשפחתו של יעקב תהיה שלמה, כלומר, מצד המבט השמימי, יהיה הבית שלם ולא יתחלק. על כן, בהכרח שחלוקה בבית יעקב היא תוצאה של החלטת האדם - מבחירתו החופשית, ויוסף הוא הגורם לכך.

מסקנה זו, הובילה אותם להכרה בכך שליוסף דין רודף!, ואם כך, עונשו מיתה!

ההלכה קובעת: אדם שרודף אחר חברו להורגו, מותר לנרדף להרוג את רודפו. לדעתם, הלכה זו הייתה קשורה גם לעניינם. על פי הבנתם, יוסף גרם במעשיו שלא יזכו להימנות על עם ה'. בדרגתם הגבוהה של האחים, היה מצב זה משול לממוות. הם הבינו שחיים, פירושם להיות מבניו של ה'. ומי שלא זכה לכך - נחשב כמת. לכן, יוסף שגרם לכל זאת - הוא רודף, וחייב מיתה. הלכה זו שחידשו האחים, אינה משתנה לאורך כל שלשת הפרשיות העוסקות בעניין. יוסף שהרגיש בהלך רוחם של האחים, הגביר את שנאתם כלפיו, על ידי סיפור החלומות. מדוע נהג כך יוסף הצדיק?

ה"אור החיים" מבאר, שיוסף רצה לרמוז לאחים, שחלומותיו מונחים מן השמיים. ואם תהיה חלוקה בבית יעקב, היא ציווי מפי עליון. האחים סברו, שאין זו ראייה. לטענתם, היו החלומות פרי הרהורי לבו של יוסף.

כיצד התנהל הדיון על אודות יוסף?

בפרק ל"ז בפסוק ל"ה כתוב: "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, וימאן להתנחם, ויבך אותו אביו". תוספת זו: "ויבך אותו אביו" - לשם מה באה? הרי כבר כתוב שמאן להתנחם?

רש"י מבאר, שהדבר לא מוסב על יעקב, אלא על יצחק, שבכה בגלל צערו של יעקב. יצחק ידע שיוסף חי. ולמה לא גילה זאת ליעקב? אמר יצחק: הקב"ה לא מגלה ליעקב, ואיך אני אגלה? ומדוע לא גילה הקב"ה ליעקב? אלא, שהאחים צרפו אותו כעשירי לחרם, שהחרימו כל מי שיגלה סוד זה של מכירת יוסף. כדי להטיל חרם זקוקים לעשרה אנשים. בדיון השתתפו רק תשעה, שכן בנימין היה בבית, יוסף היה הנידון וראובן פרש מהם. (להרהר בתשובה על אודות חטא בלהה). החליטו האחים לשתף את הקב"ה בדיון. זו הסיבה בגללה לא גילה ה' ליעקב את האמת אודות יוסף. (מדרש תנחומא פ"ב וילקוט שמעוני קמ"ב).

מבהיל להיווכח, באיזו מדרגה גבוהה היו האחים. אין אנו עוסקים במאורע ממאורעות החיים הרגילים. מדובר בגדולי עולם, שפסקו פסק דין מוות על פי כללי ההלכה.

טענת ראובן הייתה שיוסף אינו חייב מיתה בידי אדם, כפי שנאמר בפסוק: "וישמע ראובן... ויאמר לא נכנו נפש"(ל"ז, כ"א). ראובן טען שלא ניתן לחייבו במיתה בידי אדם, למרות היותו "רודף", מהסיבות הבאות: א. אין עדים והתראה. ב. אין הוכחה לכך, שחלומותיו באים מהרהורי לבו. יתכן, שזוהי אכן גזירה משמים. עצת ראובן: להעביר את גזר דינו לידי שמים. אם אכן ראוי הוא למיתה, יגלגלו עליו את הדין. ואם לאו, ינצל. לפיכך אמר ראובן: "השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו" (שם, כ"ב), כלומר, אין לחייבו מיתה בידי אדם. נאמר: "והבור ריק אין בו מים", כי אם היו בו מים, זוהי מיתה בידי אדם על ידי טביעה. (הרשב"ם). ואם כך, מה משמעות התוספת "אין בו מים" כותב רש"י שהדבר בא ללמד: "מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו". ידוע שמיתה על ידי נחשים ועקרבים היא מיתה בידי שמים. לכך כיוון ראובן בדבריו. (הזוהר הקדוש, האור החיים הקדוש)

אך עדיין נשאלת השאלה: אם נחשים ועקרבים יש בבור, איך הפסוק אומר לגבי ראובן: "למען הצילו מידם להשיבו אל אביו", איזו הצלה היא זו?

כתב על כך ה"אור החיים" הקדוש:

"לפי שהאדם בעל בחירה ורצון, ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה. מה שאין כן חיות רעות, לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו "ויצילהו מידם", פירוש מיד הבחירה", עכ"ל. כלומר, אם יוסף פטור ממיתה בידי שמים, לא תהרוגנה אותו החיות. הוסיף האלשיך הקדוש: "וכל חפצו של ראובן היה, למען הציל אותו מידם, כלומר, מידם, שהם בעלי בחירה, ולא יבצר מהם, כל אשר יזמו לעשות. משא"כ בהיותו בבעלי חיים, כי מוראו וחיתתו, תפול עליהם, כי צדיק וישר הוא, וצלם אלוקים שלם בפניו, ולא ירעו ולא ישחיתו אותו", עכ"ל. (האלשיך פסוק כ"א)

הזוהר הקדוש הרחיב את הדברים: "לפי שבזה המקום של נחשים ועקרבים, אם הוא צדיק, הקב"ה יעשה לו נס. ולפעמים זכות אבות תעזור לו לאדם, וינצל מהם. אבל כיון שנמסר בידי משנאיו, מועטים הם שיכולים להינצל. ולפיכך, אמר: 'למען הציל אותו מידם', מידם דווקא. ולא כתוב למען הציל אותו ולא יותר. אלא אמר ראובן: ינצל מן ידיהם, ואם ימות בבור ימות. ולפיכך כתוב: 'וישמע ראובן ויצילהו מידם'". (זוהר חדש עמוד פ"ג ע"ב)

האחים מבצעים את החלטתם, ומשליכים את יוסף אל הבור. והנה, מה הם עושים לאחר ביצוע גזר הדין הקשה? "וישבו לאכל לחם" (שם, כ"ה).

מדוע מציין הפסוק שישבו לסעודה? כתב הספורנו שהדבר מלמדנו: "שלא היה כל זה בעיניהם תקלה או מכשול, שמנעם מלקבוע סעודתם, כמו שהיה ראוי לצדיקים כמותם כשאירעה תקלה על ידם. וכו' וזה קרה להם, מפני שחשבו את יוסף לרודף, שכל הקודם להורגו זכה, כשאין דרך להציל הנרדף בזולת זה". עכ"ל. כלומר, הדבר מוכיח שהם היו בטוחים בצדקת דרכם. (ספורנו כ"ה)

עצת יהודה: "ויאמר יהודה אל אחיו, מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים, וידנו אל תהי בו, כי אחינו בשרנו הוא, וישמעו אחיו". מדוע התעורר יהודה להוציאו מן הבור ולמכרו לישמעאלים? אלא, שהאחים הסתכלו לתוככי הבור וראו את העקרבים והנחשים מטיילים סביב יוסף, ואינם נוגעים בו!!! הם הבינו שאינו חייב מיתה בידי שמים! אף על פי כן, הוא רודף אותם. הבעיה בעינה עומדת. כעת, פעלו האחים על פי ההלכה השנייה בדין רודף. מהי הלכה זו? אם אפשר להציל את הנרדף באחד מאיבריו של הרודף, כגון, לחתוך את ידו, אסור לנרדף להרוג את הרודף. הקישו האחים למקרה הנדון. אמנם מיתה הוא לא חייב, אך

בגלל סיפוריו, החליט יעקב אבינו לחלק את המשפחה, ולהדיחם מן האבות הקדושים ומיצירת עם ה'. נקט יהודה בפתרון הבא: ימכרו אותו למצרים, ובכך יתרחק מיעקב אבינו ולא יוציא את דיבתם רעה. באמצעות מכירתו לעבד, יתבטלו כל חלומותיו שהוא מלך והם עבדיו - מידה כנגד מידה. ולגבי החלוקה, אם נגזרה משמים, יקים יוסף עם של עבדים, ואילו האחים יקימו את העם היהודי.

בדרך זו התיישבו, לדעת האחים, כל העניינים, ונעשה דין אמת.

{*ערכים}

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שלטול חנונייה בליל שבת

שאלת אפרים מרגלית, רעננה: אני מידי שנה נוהג להדליק את נרות החנוכה בפתח החצר בגבול שבין הרחוב לביתי. אולם קרה לי כבר לא פעם ולא פעמיים, שבבוקר לא מצאתי לא את החנונייה ולא את בית החנונייה...

משום כך החלטתי השנה שכל ערב לאחר שהנרות ייכבו, אכניס את בית החנונייה עם החנונייה אל תוך ביתי וכך אצמצם את האפשרות לגניבה.

אולם כעת הבעיה שנשארה לי היא, מה אעשה בליל שבת? הרי החנונייה היא 'מוקצה' ואסור לטלטלה, האם ישנה דרך להתיר את טלטול החנונייה? אולי להניח עליה חלה?

ושאלה נוספת באותו עניין: כל שנה אני מדליק את החנונייה בחלון הפונה לרשות הרבים, החנונייה מונחת בתוך בית חנונייה על מסילת החלון. לאחר שהנרות נכבים אני מסיר את בית החנונייה ממקומו וסוגר את החלון. אולם בליל שבת לא אוכל לעשות זאת מחמת איסור 'מוקצה', אך להשאיר את החלון פתוח זו גם לא אפשרות מחמת הקור והרוח. מה אפשר לעשות?

תשובה: אכן החנונייה נחשבת כ'מוקצה'[א] וגם בית החנונייה נחשב 'מוקצה' מדין 'בסיס לדבר האסור'[ב] ואסור לטלטלם ממקומם, אולם לפחות לכל הנוגע לשאלה השנייה ישנו פתרון לדבר.

בהלכות 'בסיס' מבואר[ג] שאם אדם יניח על הבסיס עוד קודם בין השמשות[ד] חפץ מותר מלבד הדבר האסור, הרי שפעמים שהבסיס יהיה בסיס לאסור ולמותר[ה], וממילא לא ייהפך ל'מוקצה'.

ולכן באשר לשאלה השנייה יש עצה, והיא שיניח את בית החנונייה על מגש או כיסא, ועל הכיסא יניח גם את החלה הנזקקת לו לסעודת שבת[ו], ואז הכיסא לא ייהפך ל'מוקצה' ולאחר שהנרות ייכבו, יוכל לטלטל את הכיסא[ז], מאחר שהוא זקוק למקום, כדי לאפשר לחלון להיסגר, ואף על פי שהוא מטלטל בכך גם את החנונייה, מכל מקום זה מותר משום שהוא טלטול מן הצד לצורך מקומו[ח].

ולמרות שבדרך כלל חייב לנער את המוקצה גם כאשר מדובר ב'טלטול מן הצד' מכל מקום במקרה זה אינו יכול לנער מאחר שזקוק למקום[ט].

ולבני ספרד ישנה עצה נוספת והוא שיתנה קודם בין השמשות ויאמר שאינו בדל מן החנונייה כל בין השמשות, ותנאי זה יועיל שלאחר שכבו הנרות לא תהיה נחשבת החנונייה מוקצה מדין 'בסיס לדבר האסור'[י], אלא רק מדין 'כלי שמלאכתו לאיסור'[יא], וכידוע מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו[יב], ומכיוון שזקוק למקומו לסגור את החלון, יוכל לטלטל את החנונייה, וכל זה בתנאי שלא מדובר בחנונייה יקרה ומיוחדת שאם כן, אזי יש מקום לומר[יג] שיש לה דין של 'מוקצה מחמת חסרון כיס' שאסור בטלטול גם לצורך גופו ומקומו[יד].

ועצה זו אינה מועילה לבני אשכנז היוצאים ביד רמ"א, שלא סמך על תנאי זה להלכה[טו].

אמנם באשר לשאלה הראשונה, יש לעיין, שהעצה הראשונה אינה יעילה, מאחר ואינו זקוק למקום של החנונייה שנמצאת מחוץ לביתו, ואם זקוק לחלה - ייקח את החלה ותו לא[טז], ואינו דומה לנידון השאלה השנייה ששם אכן זקוק למקום החנונייה.

וגם העצה השנייה (לבני ספרד) אינה יעילה שסוף סוף גם אחרי התנאי יש לחנונייה דין של כלי שמלאכתו לאיסור שאינו מותר בטלטול אלא לצורך גופו ומקומו, וכאן לא צריך למקומה של החנונייה ולא לצורך שימוש בגופה, אלא רק כדי שלא תיגנב.

ואם באנו למצוא עצה לשאלה הראשונה, נראה שיניח את בית החנונייה על מגש ועל המגש יניח גם את החלה, ואת המגש יניח על כיסא, ולאחר שהנרות כבו, יטלטל את הכיסא על מנת להשתמש בו, ובכך ניצל מאיסור טלטול מוקצה, שהרי הכיסא אינו מוקצה מאחר שהוא בסיס למגש שהוא בסיס לדבר האסור והמותר, ומאחר שזקוק לכיסא מותר לו לטלטל את הכיסא, ואף שיש חובה לנער את המוקצה מכל מקום אינו יכול לנער מחמת חשש הפסד של החנונייה, וכשיגיע לביתו יסיר את המגש מעל הכיסא וישתמש בכיסא, ועיין בהערה שיש לפקפק בעצה זו[יז].

ואם מדובר בחנונייה יקרה שבגניבתה יש חשש של 'הפסד מרובה' יוכל לומר לגוי להכניסה הביתה מדין 'שבות דשבות' במקום הפסד מרובה[יח].

א - עיין או"ח סימן רע"ט.
ב - כמבואר בסימן ש"י סעיף ז'.
ג - שם סעיף ח'.
ד - ויהיה מונח שם כל זמן בין השמשות - סימן ש"י סעיף ח' ברמ"א.
ה - והיינו באופן שהדבר המותר חשוב יותר מהדבר האסור כמבואר שם בשו"ע.
ו - שחשיבות דבר ההיתר והאיסור אינה נמדדת לדעת פוסקים רבים לפי השווי הממוני אלא צורך השימוש בשבת, ועיין במשנה ברורה סימן רע"ז ס"ק י"ח (אך עיין בספר ארחות שבת חלק ב' פרק י"ט סוף הערה תי"ד) וכדאי שיעטוף את החלה בשקית שלא תמאס מחמת השמן של

הנרות שמצוי שניתז אנה ואנה בשעת ההדלקה.
ז - וע"ע בספר ארחות שבת פרק י"ט הערה תי"ט.
ח - סימן שי"א סעיף ח'.
ט - כמבואר כל זה בסימן ט"ש סעיף ג' וסעיף ה'.
י - כמבואר בסימן רע"ט סימן סעיף ד', ודיני התנאי בסימן תרל"ח סעיף ב'.
יא - רע"ט סעיף ו'.
יב - כמבואר בסימן ש"ח סעיף ג'.
יג - עיין ספר ארחות שבת חלק ב' פרק י"ט הערה י"ד ובהערה שם בשם החזו"א.
יד - כמבואר בסימן ש"ח סעיף א'.
טו - סימן רע"ט שם ברמ"א.
טז - כמבואר במשנה ברורה סימן ט"ש ס"ק ט' שכחלק מחובת הניעור חייבים לבדוק אפשרות לקחת רק את ההיתר ללא האיסור אם אכן זקוק רק להיתר ולא לבסיס וכבנד"ד, וכן מבואר לכא' להדיא בסימן ש"י סעיף ח'.
יז - עצה זו כתב בספר הליכות שבת (חלק א') לרב אופיר מלכא שליט"א עמ' קל"ח, אך לענ"ד יש לעיין בזה מכמה טעמים -
א. ראשית יש לציין לדברי הבה"ל בסימן ט"ש סעיף ד' ד"ה "יכול להגביהה' בשם הרעק"א שי"ל שאין היתר לטלטל את המגש עד הבית אלא מיד כשמסיר אותו מהכיסא צריך להניח את המגש.
ב. עוד יש להעיר שהנה בשער הציון סימן ט"ש ס"ק י"ז מבואר שאין היתר לטלטל את המוקצה ע"י טלטול מן הצד - אף היכא שא"א לנער מחמת חשש הפסד של דבר המוקצה - אם עיקר הטלטול הוא לצורך המוקצה (ועיין בספר ארחות שבת פרק י"ט הערה שמ"ו) ובנד"ד נכון שעושה זאת לצורך מקומו כדי להשתמש בכיסא, אבל כל עיקר הבאת הכיסא לשם מערב שבת היא רק כדי שיוכל לטלטל את החנוכייה הביתה, ויש להסתפק האם זה נקרא שעיקר הטלטול הוא לצורך המוקצה, או כיוון שסו"ס כעת צריך להשתמש בכיסא א"כ נדון זאת שעיקר הטלטול הוא לצורך ההיתר.
ג. עוד יש להעיר שהרי מן הסתם הוא לא באמת צריך את הכיסא אלא לאחר מכן ישתמש בכיסא כדי להתיר את הטלטול, ואף שבעלמא מצינו שמותר להערים בענייני מוקצה (עיין מ"ב סימן ש"ח ס"ק ט"ז ובמשנה ברורה שם מהדורת 'דרשו' מה שהביאו בציון 22) מ"מ בנד"ד שצריכים אנו שעיקר הטלטול יהא לצורך דבר המותר שמא י"ל שהערמה בכה"ג לא מועילה וצל"ע.
יח - סימן ש"ז סעיף ה' ובמ"ב שם.

ביקש יעקב לישב בשלווה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" אינו מתייחס רק לצד האישי של הפרט, בבחינת "חייב האדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב", אלא גם, ואולי אפילו בעיקר, הם מכוונים לכלל ישראל לדורותיו. כמו שכתב הרמב"ן [בראשית יב ו]: "אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה ואמרו: כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ... וכולם באים ללמד על העתיד". לפי דבריו אלו של הרמב"ן מבואר שאברהם יצחק ויעקב מייצגים בחייהם את מהלך ההיסטוריה הישראלית, הדבר מתבאר באופנים שונים, ונציין אחת מהם, אברהם מקביל לעם ישראל בגלות מצרים, גם אברהם וגם ישראל ירדו למצרים מפני הרעב, גם כאן וגם כאן פרעה משתלט עליהם ורק אחרי שהקב"ה מביא על פרעה נגעים גדולים הוא משלח אותם ממצרים, ושניהם יוצאים ממצרים ברכוש גדול. ואילו יצחק שלא יצא מימיו מארץ ישראל לחוץ לארץ מייצג את תקופתו של עם ישראל בארץ ישראל בימי הבית הראשון, גם הוא וגם הם היו בעימות מתמיד עם הפלישתים. ולפי זה אפשר לומר שיעקב אחרון האבות הוא מקביל לחלק האחרון של ההיסטוריה הישראלית, מתקופת הבית השני עד הגאולה העתידה, ואת האפשרות הזו כתב ה"ספורנו" בהקדמתו לספר בראשית: "ועניני בית הראשון היו כענייני יצחק אשר בנה מזבח אחד בלבד, ועניני בית שני וגלותנו והגאולה העתידה, אשר בזה הזמן נבנה בית שני ויבנה העתיד במהרה בימינו, הם עניני יעקב אבינו אשר בנה שני מזבחות וראה טוב באחרית אחרי היאוש".

לפי דבריו אלו של ה'ספורנו' יעקב אבינו מקביל לתקופה הכוללת גם את תקופתנו, על כן בהתבוננות, אפילו רק במהלכו הכללי של יעקב, נוכל להפיק לקחים להתנהלות שלנו במציאות בה אנו נתונים כיום. כמו יעקב אבינו שבשובו לארץ ישראל היה מצויד בהבטחה אלוקית מפורשת: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר עשיתי את אשר דברתי לך" [כח טו] ובהבטחה נוספת: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" [שם יב] ויעקב מאמין שדבר אחד מדבר ה' לא ישוב ריקם, ועל כן הוא שב מבית לבן בבטחה ובתקווה לפתוח דף חדש ולחיות בשלוה בארץ אבותיו. אך לא כך מתרחשים הדברים בפועל, דרכו של יעקב רצופה מכשולים וייסורים, בסמוך לבואו לארץ נטפל אליו שרו של עשו ומבקש לחסלו, (מזכיר את "השואה") כמו שכתב הרמב"ן: "שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן". ואחר שגבר יעקב על שרו של עשו, וסוף סוף יעקב בא לארץ והוא מבקש ליישב בשלוה, גם כאן אין הדברים מתרחשים כפי ציפיותיו של יעקב, אלא הוא נופל מאסון לאסון, עד שסבלנותו של יעקב פוקעת והוא מתפרץ אל בניו בתלונה: "למה הרעותם ליו", ועל כך אמרו במדרש [ב"ר צא]: "מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה (אלא כאן), אלא כך אמר הקב"ה: אני עסוק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר: 'למה הרעותם לי', זהו שכתוב [ישעיה מ כו]: 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור". ועל המדרש הזה כותב הרמח"ל [דעת תבונות]: "וזה בנה אב - שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב, אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת יקרה לו קודם צער" וכדוגמא הוא מביא את המאמר: שארץ ישראל נקנית בייסורים.

דמיון להתנהלותו של יעקב מוצאים אנו גם בהתרחשויות של עמנו בתקופתנו: אף אנו בימינו, אחר גלות ממושכת שבנו הביתה, גם אלינו קודם הקמת המדינה נטפל שרו של עשו בדמות החיה הנאצית ובקש להכחיד את האומה הישראלית, וכשבסוף שבה האומה רצוצה וחבולה אל מולדת אבותיה ובקשה סוף סוף ליישב בשלוה, גם כאן אין המהלכים מתנהלים כפי הצפיות שלנו, גם אותנו פוקדים מלחמות ופיגועים, ורבים שואלים: "מה יהיה?!", שזהו הניסוח המודרני של שאלת יעקב "למה הרעותם לי", וכמו אז גם כאן כפי הנראה התשובה היא: "אני עסוק להמליך את בנו". אנו המאמינים כי הקב"ה מחזיר את שכינתו לציון, אנו יודעים שהחזרה הזו תהיה בדרכים נסתרות ומופלאות, ועל כן אנו מבקשים עליה שלוש פעמים בכל יום, שעם הבקשה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", אנו מוסיפים לבקש: שהשיבה הזו תהיה "ברחמים".

צדקה ממני

/ הרב איתמר הרשקו

לאחר שיהודה רואה את יעקב, המצטער על אובדן בנו יוסף. הוא מורד מגדולתו[1] ועוזב את אחיו, והולך להתעסק במסחר עם 'חירה איש עדלמי'[2]. כחלק מאותו העסק, יהודה מתחתן ומקים משפחה.

אך למרות שנולדים לו שלושה בנים, שנים מהם מתים בחטאם[3]. ואת הבן השלישי, יהודה מבקש לשמור עליו שלא יינשא, לתמר אשת אחיו המתים[4].

עניין מות שני הבנים, הוא כדוגמת מה שאמר ראובן ליעקב. כאשר האחים בקשו מיעקב, לתת בידם את בנימין ולרדת שוב למצרים. יעקב ממאן לעשות כן, והוא אף חושד בהם[5] שמא יזיקו גם לבנימין. וכשראובן מנסה לשכנע את יעקב, לתת בידו את בנימין, והוא יערוב לביטחונו. הוא אומר לו "את שני בני תמית, אם לא אביאנו אליך"[6]. אך יעקב לא מוכן לשמוע על כך, שכן אלו הם נכדיו[7].

וכך מות שני בני יהודה[8], הם כהמשך לעצה שנתן לאחים, למכור את יוסף.

מקום נוסף בו מצאנו שני אחים, המתים בדבר אביהם. היו אלו נדב ואביהו, שמתו על כך שאהרון עשה את העגל[9].

אך מכיוון שלא יומתו אבות על בנים, בחטא האבות[10]. זכה כל אחד מאותם האבות, בבניו הנותרים.

ראובן זכה בכך, שנשאר בדרגתו ואין לאביו כעס עליו. ואף כשקיללו, לא היה זה אלא על אפו[11]. ולא רק זו אלא שאף ברכו, בכלל שאר האחים, בברכה הראויה לו[12]. ודבר זה הצילו, שקללת בלעם לא חלה עליו.

אהרון זכה לכך, שראה כבוד בנו בחייו[13], כשמונה אלעזר לכהן תחתיו. מה שלא זכה, אף משה רבינו.

ויהודה זוכה לכך שנולדים לו שני בנים, מתמר כלתו. שמהם יוצאים לבסוף, דוד ומלך המשיח.

הדרך בה מבשרת תמר ליהודה, על כך שיש בבטנה שני בנים. היא ע"י מסירת החותמת והפתילים, שנתן לה יהודה כערבון. ותמר ידעה לומר זאת, למרות שלא התנסתה בהריון לפני כן. שכן היא שמרה עצמה, מלהיות לאיש. וכשיהודה בא עליה, בוודאי שהתעברה כבר באותו היום. אך כבר לאחר כחודשיים[14] - הוכר עוברה. ומכיוון שכך, ידעה תמר שיש לה תאומים בבטן. שכן הכרת התאומים, באה קודם לשלושה חודשים[15].

ולכן בקשה תמר מיהודה - בבקשה ממך שמור על שלוש נפשות[16], ותודה שממך התעברתי. ואכן יהודה, מודה ולא בוש. כשהכריז לכולם - 'צדקה, ממני[17]'. ובדבריה הצליחה תמר, להביא את יהודה למימוש שמו - מי שמודה על האמת.

בדרך הזו נוצר אביו מולידו, של מלך המשיח. בנה הבכור של תמר-פרץ. וכדי ליצור את נשמתו של המשיח, היה צורך לפעול כך. כשם שארע, עם האמא המולידה של המשיח. כשבנות לוט באו עליו, והולידו את עמון ומואב.

בדבר הזה מראה לנו הקב"ה, שרק הוא נחשב כמי שהוליד את המשיח[18]. הן מצד האם, והן מצד האב. ובכך, צדקה עשה ה' עמנו.

"ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך". כשתשוב המלוכה לבית דוד, בימינו אנו.

1 - ויהי בעת ההיא, למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף. ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו, כשראו בצרת אביהם. אמרו אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך - רש"י בראשית לח, א

2 - עד איש עדלמי, נשתתף עמו - שם

3 - רע בעיני ה', כרעתו של אונן משחית זרעו. שנאמר באונן 'ויומת גם אותו', כמיתתו של ער מיתתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו, כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה- שם, ז

4 - כלומר דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו. 'כי אמר פן ימות', מוחזקת היא זו שימותו אנשיה (יבמות לד) - שם יא

5 - אתי שכלתם, מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף - שם מב, לו

6 - בראשית מב, לז

7 - לא קבל דבריו של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני (ב"ר) - רש"י שם, לח

8 - בני יהודה ער ואנן, מתו בגיל שבע כשהם עדין לא בני עונשין, כמו שנאמר בילקוט שמעוני - 'וירא שם יהודה בת איש כנעני', שנה אחת לעבורו של ער. הגדיל שבע שנים ונשא אשה, הרי שמונה שנים. שנה אחת לאונן. שנה אחת לשלה. שנה אחת שבי אלמנה. שנה אחת וירבו הימים. שנה אחת לעיבורו של פרץ. הגדיל שבע שנים ונשא אשה, הרי שמונה שנים. שנה אחת לחצרון. שנה אחת לחמול וירדו עמו למצרים - ילקו"ש בראשית, רמז קמה

9 - 'ובאהרן התאנף ה", לפי ששמע לכם. 'להשמידו, זה כלוי בנים וכן הוא אומר (עמוס ב) 'ואשמיד פריו ממעל'. 'ואתפלל גם בעד אהרן', והועילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים - רש"י דברים ט, כ

10 - 'לא יומתו אבות על בנים', בעדות בנים. ואם תאמר בעון בנים כבר נא' איש בחטאו יומתו אבל מי שאינו איש מת בעון אביו והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים - שם כד, טז

11 - (במ"ר) כשהיו ראוים להתקלל לא נתקללו כשהזכיר אביהם את עונם כי באפם הרגו איש לא קלל אלא אפם שנאמר (בראשית מט) ארור אפם - רש"י במדבר כג, ח

12 - 'וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם', והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן. אלא כך פירושו, 'וזאת אשר דבר להם אביהם' מה שנא' בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי, ת"ל 'ויברך אותם' כולם במשמע. 'איש אשר כברכתו', ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד - רש"י בראשית מט, כח

13 - 'קח את אהרן', בדברי נחומים אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך - רש"י במדבר כ, כה

14 - 'כמשלש חדשים', (נדה מג) רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם - רש"י בראשית לח, כד

15 - נידה ט:

16 - אין נא אלא לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד שלש נפשות - רש"י בראשית לח, כה

17 - צדקה בדבריה, ממני היא מעוברת - שם

18 - ורז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה, ממני ומאתי יצאו הדברים. לפי שהיתה צנועה בבית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה מלכים. ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל - שם

19 - תהלים ב, ז

20 - ממליץ כאילו היום עת רגשו גוים נגדו למרוד בו, ילד אותו ה' והיה לו לבן למשול על הכל, כבן המושל בנכסי אביו, כמ"ש ואני נסכתי מלכי - המלבי"ם, שם

סיפור לשבת

"כפרה על כל ישראל"

(בי"ד כסלו חל יום ההילולא של הבבא דו רבי דוד אבוחצירא זי"ע הי"ד. [בנו של הקוה"ט רבי מסעוד אבו חצירא זי"ע ואחיו של הבבא סאלי זי"ע.] שמו של ה"בבא סאלי" נישא בפי כל ולא רבים שמעו על אחיו רבי דוד הי"ד זי"ע, שנהרג בידי מוסלמים יש"ו. סיפור מזעזע.)

בליל שבת בחורף תר"פ (1919), הסבו יהודי תאפיללת במרוקו לסעודה, כאשר עתידם לוטה בערפל. גזירתו של המושל המוסלמי מולאי מוחמד – להוציא להורג את יהודי המחוז באשמת שווא של שיתוף פעולה עם הצרפתים – ריחפה מעל כולם. דברי התחנונים וגם השלמונים של ראשי הקהילה היהודית לא ביטלו את הגזירה, שמועד ביצועה לא נודע.

רבי דוד אביחצירא יצא מחדרו לסעודת השבת, לבוש בגדי חול שחורים. הוא מיהר לסיים את סעודתו, והסתגר בעליית גגו עם תלמידו, שם עסקו בכוונותיה של קריאת שמע לפי כתבי האריז"ל, עד שעלה עמוד השחר. בשחרית נכנס רבי דוד לבית מדרשו, עדיין לבוש שחורים, לתדהמת המתפללים שהורגלו לראותו בשבת כמלאך לבן. בטרם הסתיימה התפילה, פרש לחדרו.

לאחר כמה שעות הקיפו מאות חייליו של מולאי מוחמד את רחובות העיירה. עם השלמת הכיתור, ניתנה פקודה לכל היהודים להתקבץ במרכז העיירה. מראה הקלגסים המכתרים את העיירה החריד את ראשי הבתים, שהחלו לאסוף את משפחותיהם בדרך לגיא ההריגה. גברים, נשים וטף צעדו לעבר הכיכר, בוכים ומייחלים שיתגלו רחמי שמיים.

העריץ הגיע לכיכר העיר, מוקף בשומרי ראשו. הוא חייך כאשר ראה את כל היהודים מובלים כצאן לטבח. כאשר שאל את ראשי העדה היכן רבם, נענה שהם לא רצו להפסיקו מלימודו הקדוש. פלוגת חיילים נשלחה לבית רבי דוד, ומצאה אותו מסיים ח"י פרקי משניות במשפט "עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות".

רבי דוד צעד לכיכר עם משמשו. כאשר עבר על פני בני קהילתו, החרדים לגורלם, נשמטה נעלו, והוא אמר: "זה סימן שפטירתי מן העולם תהיה כפרה על כל ישראל".

מולאי מוחמד הביט בשנאה בדמותו התמירה של הרב, ושאל: "מדוע אתה כותב מכתבים לנוצרים הכופרים ומזרז אותם לשוב לתאפיללת?". "חלילה שאעשה כן", ענה רבי דוד. עמידתו הבוטחת של מנהיג היהודים הוציאה את המושל משיווי משקלו. הוא ציווה להוציאו להורג עם שני פרנסי העיר, רבי יצחק בן שמחון ובנו דוד.

המורדים נטלו את השלושה, והובילו אותם למקום ההוצאה להורג. זעקת יהודי העיירה עלתה השמיימה. הם ניצבו והביטו בדמותו של רבי דוד ההולכת ומתרחקת מהם. בחצר המפקדה הוצב תותח. שלושתם הוצבו מול לועו, רבי דוד בראשם. קול רעש גדול נשמע---{יעני ירו עליו פגז מתותח והרגו אותו תבינו איזה מות אכזרי...}

יועציו של מולאי טענו באוזניו, כי מאחר שנטל את חיי מנהיג היהודים, השקול כנגד כולם, עליו לוותר על רציחת שאר היהודים. הם הוסיפו שישתלם לו יותר לגזור עליהם גזירות ממון. מולאי הסכים לשחרר את התושבים היהודים, תמורת כופר נפש.

יהודי העיירה אומנם זכו בחייהם, אבל כאבו מאוד את רציחתו האכזרית של עטרת ראשם. פורסמה הוראה שאסור ליהודים לקונן על מותו של רבי דוד, ושמי שיעשה כן – דמו בראשו. יהודי תאפיללת לא יכלו לערוך למנהיגם לוויה המונית, בגלל האיסור לקונן. ללוויה הצנועה שנערכה הגיעו מרגלים, כדי לוודא שאף יהודי לא נותן את קולו בבכי. ביתר ערי מרוקו ובארצות צפון אפריקה התקבלה הבשורה הנוראה, והצער והקינה היו לנחלת הכלל. כולם ביכו את מותו הטרגי של רבי דוד, וגדולי התורה קוננו עליו. הגדיל להתאבל מכולם אחיו הצעיר, רבי ישראל אביחצירא, 'הבבא סאלי', אשר קונן: "הנה לשלום מר לי מר, / כי מה אענה ומה אומר / ולבי חמרמר, / ובשרי כחש וסמר, / על גדול המשפחה, צדיק כתמר...".

הבבא סאלי מיאן להתנחם על אחיו, ונהג אבלות מעבר לשנה הנהוגה. לאחר שבע שנים בדיוק, ביום ההילולה, חלם חלום. בחלומו טבל במקווה של סבו ה'אביר יעקב'. לפתע נפתחו השמיים. ממעל ירדו שבעת רועי ישראל בדמות מנורות אש בוהקות, ונבלעו בבית המדרש. מיד אחריהם הופיעה דמותו המאירה של רבי דוד. הבבא סאלי רצה להיכנס עמו להיכל, ואחיו עצר בעדו: "אינך יכול להיכנס, מפני שאתה שרוי עדיין בעולם החיים, אך אני מתיר לך לשבת סמוך לפתח ולומר עמנו תיקון חצות".

לאחר מכן הוסיף: "דע לך, אחי, שיש לי צער גדול מכך שאתה מוסיף להתאבל עליי. הלא כל הצער שהיה לי לא ארך יותר משנייה אחת... תכף העלו אותי למחיצתי בעולמות העליונים, למקום שאיני יכול לפרט לך את גודל מעלתו ועוצם התענוגים שבו. ואם ברצונך לגרום לי קורת רוח, הפסק להתאבל!". הבבא סאלי התעורר מחלומו. לאחר שהתפלל שחרית, ערך התרת נדרים למנהגי האבלות שקיבל על עצמו. הוא סיפר ברבים את דבר החלום, ואותו יום נקבע ליום משתה ושמחה לכבוד נשמת הקדוש, רבי דוד אביחצירא הי"ד.

המשך בעמוד הבא...

משכיל לדוד

מתוך הספרים אשר כתב מרן רבי דוד אביחצירא הי"ד זי"ע בעצם כתב ידו, נותרו לנו לברכה שלושה ספרים: 'פתח האהל' - על חמשה חומשי תורה; 'שכל טוב' - על עניני מדרש ומוסר; 'רישא וסיפא' - המבאר את הקשר שבין סיומה של כל פרשה לפרשה שאחריה. ספרים נשגבים אלו, גדושים מזן אל זן בתורות עמוקות, ברזי רזין טמירים ונעלמים, ובקיצור לשונו בלולה תורה רחבה ועמוקה.

שמא אתפס באותה מלכודת...

מדי יום, בטרם החל מרן רבי דוד את סדר לימודו, היה סוגר את דלת חדרו למשך דקות אחדות, ומתבודד לבדו מבלי שאיש ידע על מעשיו. היו ששיערו כי הוא אומר פרקי תהילים, אחרים סברו שהוא רוצה לאגור כוחות לפני תחילת הלימוד, אולם היו אלה השערות בלבד, כיון שמעודו לא הניח מרן רבי דוד להיכנס לחדרו באותם רגעי התבודדות.

בפתח החדר היה וו מיוחד, ועליו היה תלוי מפתח החדר, ובכל זאת לא אירע אף פעם שמישהו ינסה להיכנס לקודש פנימה בלי רשות, להביט אחר מעשיו של הצדיק הקדוש.

פעם אחת, בודדת ונדירה, נכנס אדם לחדר בלי רשות. היה זה השמש הנאמן, שנקלע לחדר באותם דקות של התבודדות. מראה נורא נגלה לנגד עיניו, והוא נותר לעמוד על עומדו פעור פה, מבלי לדעת את נפשו מרוב תדהמה.

גם מרן רבי דוד חש בהימצאו של השמש בחדרו, והוא הורה לו לגשת אליו, והזהירו לאמור:

"דע לך! כי כל הימים אשר אני חי עלי אדמות, הינך מוזהר ועומד לבל יידע איש מכל אשר ראית כאן" - - -

במשך שנים ארוכות נצר השמש את לשונו, ולא סיפר מאומה מכל אשר ראה בחדר הצדיק באותה הזדמנות נדירה. אזהרת רבו הדהדה באוזניו, והוא נשמר מלגלות את הסוד הגדול, אפילו למשפחתו ולידידיו הטובים ביותר.

כעבור שנים ארוכות, לאחר שהתעלה מרן רבי דוד לגנזי מרומים, התכנסו בני המשפחה וטיפלו בעזבונו אשר הותיר אחריו. בחדרת קודש, התיישבו בני המשפחה ליד השולחן ששימש את מרן רבי דוד בחייו, התבוננו בחפציו האישיים שהוצאו מהארונות, והתרפקו עליהם ברגש של קדושה. הם התרגשו לאחוז בידיהם את סידור האר"י בו היה מתפלל מדי יום; הגביע בו היה מקדש ומבדיל; הטלית והתפילין... וכאשר פתחו את ארונו האישי, והוציאו ביראת הכבוד את החפצים שהיו בו, החסיר ליבם פעימה, ופיהם לא חדל מלמלל בשבחיו של הצדיק המנוח.

באחד המדפים היה קנקן, מלא על גדותיו ב... אפר - - -

שקט של פליאה השתרר בחדר, מבלי שאיש יידע מה ייעודו של קנקן אפר זה, ולמה הוא שימש. התבוננו היטב בקנקן מכל צדדיו, ניסו לבדוק אם משהו מסתתר בתוך האפר, או אולי יש כיתוב נסתר על הקנקן, אך לא עלה בידם אפילו קצה חוט.

רק בחלוף תקופה נוספת, התגלה סודו של קנקן האפר, על ידי שמשו של מרן רבי דוד, שהעיד בפני רבי אבא אביחצירא זצוק"ל (בן דודו ומחותנו של מרן רבי דוד), על דבר המעשה שאירע עמו.

וכה סיפר:

"לפני שנים רבות, הזדמן לי לשהות בחדרו של רבנו, בפעם נדירה ויוצאת מן הכלל, באותם רגעים נעלים שלפני תחילת לימודו. בפינת החדר, נתגלתה לנגד עיני דמותו של רבנו כשהוא שוכב, ועליו מפוזר אפר...

"המראה היה כה מוזר ותמוה, מבהיל ונורא הוד, עד אשר לא ידעתי את נפשי מרוב פליאה ותדהמה. לאחר רגים אחדים, הבחין בי רבנו וקראני אליו, הזהירני באזהרה חמורה, לבל אגלה זאת לאיש כל ימי חיי.

"באותו מעמד, הוסיף רבנו לדבר אלי, וביאר באוזני את פשרה של הנהגתו זאת, ואמר לי: 'בכל יום ויום, מכבדים אותי בני הקהילה בכבוד גדול ורב, ומשבחים אותי בכל מיני תשבחות שבעולם. כל ימי ברחתי מהכבוד, והנה הוא רודף אחרי, ואני אנה אני בא... חרד אני שמא אתפס באותה מלכודת מסוכנת של כבוד... לכן מצאתי לי עצה, ומדי יום לפני תחילת לימודי אני מכסה את עצמי באפר, לשנן ולהחדיר בתודעתי את יום מיתתי... דבר זה, יפה כוחו להמית את גאוותו של אדם, כי מה יתגאה אדם שסופו להיות טמון בעפר'...

"נוכחתי אז לראות" - סיים השמש - "כי ככל שהכבוד רדף אחריו, היה רבנו בורח ממנו בכל כוחותיו, ונזהר ממנו כמפני אש".

■

שביבים / שאול שיף

לעזור לשבורי לב

מחוץ לחדרו של החזון איש הסתובב בעצבנות קלה תלמיד חכם צעיר, רבי יהושע ברים שמו. הוא ממתין לחזון איש כרבע שעה, בדרכם למסיבת ה'תנאים' של בחור מבוגר שזכה להבטחת החזון איש שישתתף בתנאים. בתוך החדר ישב החזון איש עם זוג יהודים בגיל העמידה, הם שטחו על השולחן מחטים וחוטים, כפתורים ממינים וגדלים שונים, הם מראים לחזון איש אחד אחרי השני, הבעל אומר את דעתו, הגברת מחווה את דעתה והחזון איש פוסק... הם רושמים את דבריו וממשיכים הלאה, כאילו זה הדבר הכי טבעי ונכון. ר' יהושע ברים מסתובב בחוץ בלחץ. החתן מחכה כבר וכל הנוכחים ממתינים שהחזון איש יגיע לכבד בנוכחותו את התנאים. רק כעבור זמן ארוך יצאו בני הזוג, נטלו את צרורותיהם ופנו משם, והחזון איש מסביר במתיקות לר' יהושע: "טורח ציבור - יודע אני מהו ואינו קל בעיניי כלל, חלילה וחס". ר' יהושע המתין בשתיקה, דעת הייתה בו וידע שההסבר יגיע מיד. החזון איש המשיך בעדינות מתנצלת: "בני הזוג הללו ניצלו מן המלחמה הנוראה. הם הגיעו לארץ חסרי כל ובדעתם לפתוח באמצעות כספי השילומים חנות למוצרי תפירה ממנה יתפרנסו. אין להם בני משפחה קרובים, או רחוקים. בודדים הם בעולם. יודעים הם שאין זה מתאים לשאול אותי על החנות, ובכל זאת הגיעו אלי לשאול בחוות דעתי. משמע, אין להם מישהו אחר לשאול אותו על כך! א"כ, החובה מוטלת עלי לעשות כל שאפשר כדי שירגישו שעזרתי להם בלב שלם. ולא רק אני מצווה בזכות גדולה זו לעזור לשבורי לב", הטעים החזון איש מדוע אין כאן טורח ציבור: "כל הנוכחים באולם מצווים אף הם כמוני בדיוק בעזרה נצרכת זו לגלמודים אלו"...

(מתוך דולה ומשקה)

הגביר שלא היה ולא נברא

שח הגה"ח רבי שמעון שפיצר שליט"א: זה עתה סיפר לי יהודי מעשה שאירע עמו לפני כשבוע-שבועיים ויש בו מוסר השכל גדול: כולם מכירים את 'קו השגחה פרטית' של מזכה הרבים הרב דוד קלצקין שליט"א, בו הוא משמיע שיעורים בשער הבטחון ומפרסם סיפורים לאלפים על אנשים בני ימינו שזכו לראות את יד ההשגחה. באחד השיעורים הוא סיפר מעשה אחד במשך כמחצית השעה, כאילו היה מעשה אמיתי, ובאמת לא היה ולא נברא - כפי שגילה בסוף דבריו. תוכן המעשה היה, שישנו גביר אחד בפלורידה, יהודי ירא שמים ובעל לב חם לתורה ולתעודה, שהגיעה השמועה לאזניו כי ישנם יהודים בארץ הקודש שלומדים שער הביטחון ומתחזקים באמונה ובטחון, והוא החליט לבוא לארץ הקודש ולכסות את חובותיהם של אותם יהודים... הרב קלצקין פירט את תכניתו של הגביר עד לפרטים הקטנים ביותר, והודיע גם על התאריך המיועד לבואו לארץ ואף כיצד ייסע וכו', והכל כדי שייראה שמדובר במשהו שעתיד להתרחש במציאות. לא זו אף זו, הוא הודיע גם שכיסוי החובות יהיה לפי כמות השעות שיאזינו לקו - מי שיאזין לקו כך וכך זמן בחודש, יכסה לו הגביר חמישים אחוז מחובותיו. מי שיאזין כך וכך, יכסה לו שבעים אחוז. ומי שיאזין כך וכך, יכסה לו מאה אחוז מחובותיו. רק בסוף, לאחר כמחצית השעה, הסביר הרב קלצקין שהמעשה לא היה ולא נברא ואך משל הוא, והנמשל, שלפי מה שהאדם מוסיף לחזק את בטחונו בה', הקב"ה מספק לו את צרכיו ובין השאר מכסה לו את חובותיו. הלכו אנשים, לקחו את שיעורו של הרב קלצקין וחתכו ממנו את חלקו האחרון, ועד מהרה הוא הופץ לכל עבר כשהעיקר חסר מן הספר... השיירות מצויות בימינו דרך האויר כנודע, ותוך שניה אחת אפשר להפיץ כל דבר לכל קצוי תבל, וכך התחילו להתקשר לקו השגחה פרטית המוני בני אדם שביקשו להימנות על אלו שיראו את פני הנדיב וייפטרו מחובותיהם... סיפר לי מיודענו בעל המעשה: "אני לא שמעתי את השיעור במקורו, אך חברי שלח לי אותו בגרסתו החדשה ללא החלק האחרון. והיות שלא אני ולא הוא ידענו שמדובר במשל בעלמא, אמר לי חברי באהבתו אותי: הן ידוע לי שיש לך חובות עצומים, ובנוסף לכך יש לך קשיים מסוימים בביתך אשר מעיקים על ליבך. ללא ספק אתה הראשון שהגביר ישמח לכסות את חובותיך. ובכן, מבקש אני ממך בכל לשון של בקשה, תתקשר עכשיו אל הקו ותירשם למבצע. "אך אני, שכבר צברתי הוכחות לרוב כי הקב"ה מתלווה אלי ונמצא עמי בכל צרותיי, ואף פעם לא מזניחני, התיישבתי בערב והתבוננתי: 'הן מעולם לא רציתי להזדקק לבני אדם, וכך אני מתפלל תמיד בברכת המזון 'ונא אל תצריכני לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה', ומדוע אלך עכשיו לבקש מבשר ודם שישלם לי את חובותיי?'" היהודי סיפר לי שניסיונו לא היה פשוט, שהרי חובותיו עלו צפו עליו למעלה ראש והציקו לו באמת, והנה עמדה בפניו אפשרות להפטר מהם; מה גם שהמחשבות ניקרו במוחו, שמא הגביר נשלח אליו מהשמים לעזור לו, ובכלל - מה עם השתדלות?

מיד בבוקר נסע היהודי למקום קדוש ושפך שם את לבו: 'ריבונו של עולם! עזרני נא! אינני רוצה לקבל מאף אחד, רצוני לקבל אך ורק מידך הרחבה והמלאה'... יהודי זה כבר השיא ילדים וכבר ראה דברים הרבה בחייו, אך החילוק בינו לבין שאר אנשים הוא, שהוא ראה את הדברים נכונה והשקיע הרבה לבטוח בה' באמת, ולכן התנהג כפי שהתנהג. סיפר לי היהודי: "סיימתי להתחנן על נפשי בשעה עשר בבוקר. כעבור שעתיים, בשעה שתים עשרה, התקשרתי לרואה החשבון שלי כדי לברר משהו בנוגע לעסק שהיה ברשותי, אותו עסק שהערים עלי את חובותיי מפני שהוציא יותר משהכניס. תוך הדברים אמר לי רואה החשבון כבדרך אגב: 'זה עתה הודיע לי פלוני שהוא רוצה לקנות ממך את העסק על כל חובותיו כדי להעלותו על דרך המלך, והוא מוכן לשלם על כך סכום הגון'. "התרגשותי היתה עצומה" - אמר לי היהודי. "הקב"ה הראה לי באופן גלוי ביותר שהוא יכול לפטור אותי מן החובות מבלי שאצטרך לקבל מתנות או הלוואות, כי אם בדרך של משא ומתן".

מה אומר ומה אדבר, בהיותי קרוב בליבי ונפשי לאותו יהודי, ראיתי איך שהאנשים מסביבו תמהים על כך, היתכן שמישהו ירצה לקנות את העסק ששקוע בחובות רבים כל-כך?! אבל המה ראו גם תמהו עליו כל השנים כשהיה מחזק את עצמו באמונה, והיו אומרים, עכ"פ

בליבם, מה תעזור לו אמונתו למסכן הזה? הלא צריך לחיות באופן מעשי, ולפי הטבע אין שום דרך בעולם שייפטר מחובות רבים כל-כך! אך כל זה מפני שהם עמדו מבחוץ, אך מי שנמצא בפנים בתוך עולם הביטחון, יענה לעומתם: אני אמנם ריאלי, אני אמנם פרקטי - אך אני מאמין באמונה שלימה שהקב"ה יעזור לי והכל יבוא על מקומו בשלום, אע"פ שאינני יודע איך וכיצד. העבודה היא כאמור לחזק את חוש הביטחון על-ידי התבוננות בלי סוף, וכפי שאמר לי אותו יהודי בעל המעשה: "הקב"ה מעולם לא הזניחני, ואע"פ שעשיתי טעות, אין הוא מזניחני בעבור כך, אלא הוא מחכה לי שאשוב בתשובה ושאוסיף לעלות על במתי ההצלחה".

אשר הגדיל חסדו עלי

מעשה נוסף בבעל בטחון אמיתי שנתקיים בו "והבוטח בה' חסד יסובבנו", סיפר הרב שפיצר שליט"א:

"כאן על השולחן מונחים לפניי דפי חשבונות שנשלחו אלי על-ידי יהודי שעד לא מזמן רבצו עליו חובות כבירים של מיליוני דולרים, ולא ראה שום דרך להפטר מהם. הכרתי אותו משכבר הימים וידעתי כמה הוא שקוע בחובותיו. לא ידעתי אמנם מה הסוף, אך דבר אחד ראיתי, שהוא בעל בטחון באופן נפלא; הוא מתייגע בדברי רבנו "חובת הלבבות", ומקיימם בחייו באופן הנכון. "למען האמת, אף פעם לא תמהתי היכן הוא קיום ההבטחה 'והבוטח בה' חסד יסובבנו', כי ראיתי איך האיש מסובב מכל עבר בשמחות ונחת משל היה חי בגן עדן ממש, אך עדיין חיכיתי לראות מתי יחלצו הקב"ה גם ממצוקה זו. "והנה ביום חמישי האחרון התקשרתי אל אותו יהודי לשאול בשלומו. אמר לי האיש: 'ברוך ה', הודו לה', אשר הגדיל חסדו עלי'. אבל מה למעשה? - שאלתי אותו. מה עם החובות? "סיפר לי האיש בטלפון שהוא מרוויח כיום מידי חודש סכום גדול מאוד. הופתעתי. ביקשתי ממנו שלא יתלוצץ ממני, אך הוא אמר שאינו מתלוצץ, וכדי להוכיח לי שהוא דובר אמת, שלח לי את דפי חשבונות החברה שלו בהם אפשר לראות איך ההכנסות עולות ונוסקות מחודש לחודש.

"סיפר לי היהודי דברים כהווייתן: כשהייתי בשיא הקושי, פקעה סבלנותו של השותף שלי, הוא עזב את העסק והשאיר אותי לבדי. אולם אני התחזקתי בביטחון בה' מפני שידעתי שהוא רק מנסה אותי לראות אם אמשיך לדבוק בו, והנה הקב"ה שלח לי שליח אחר אשר העלה את העסק על דרך המלך, ומאז אני מרוויח הון רב וזוכה להחזיר את כל חובותיי.

"כל מכיריו ויודעיו, זוכים לראות בחוש איך מתקיימת ההבטחה 'והבוטח בה' חסד יסובבנו', וכפי שכתב רבנו "חובת הלבבות" בהמשך, שהקב"ה מביא קושי על האדם מפני שרצונו שבני אדם ילמדו ממנו. ואכן כך, מכיר אני כמה אנשים שעל-ידי שראו את בטחונו ואת דביקותו בה' של איש זה ואת שלוות נפשו האופפת אותו, התחילו לקבוע עתים לתורה בזכותו, כי ראו איך נראה אדם שבוטח בה' באמת.

"ונזכיר שוב: כדי להגיע לזה צריכים התבוננות, הן התבוננות בספר חובת הלבבות והן בדרכי השגחתו של הקב"ה על אדם זה עצמו. ומי שחי באופן זה חיים מאושרים ביותר, שהרי אין לך אדם בכל מקום שהוא, ומאיזה חוג שהוא, ובאיזה תכונות נפש שיש לו, שעושה כן ואין מתקיימת בו ההבטחה 'והבוטח בה' חסד יסובבנו'. הקב"ה אינו מזניח אף אחד באיזה מצב שלא יהיה, ואין מי שיוצא מן הכלל הזה. וכשמתחילים להבין זאת, אזי מתחילים להבין איך התורה הקדושה מתוקה מדבש ומנופת צופים. דברו עם אלה שיש להם בטחון אמיתי ותראו איך הם שיכורים משמחה בדברם על הקב"ה כיצד הוא מטיב להם בלי גבול, ואין זה שייך כלל למצבים הסובבים אותם. זהו היסוד שרבנו המחבר מלמדנו, ועל-ידי תפילה לסייעתא דשמיא יוכל כל אחד להתקרב אליו.

(הביננו)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net